

Jubileji – Jubilees

Milica Kacin Wohinz – devetdesetletnica

O dr. Milici Kacin Wohinz, upokojeni znanstveni svetnici Inštituta za novejšo zgodovino, eni najpomembnejših in najboljših slovenskih zgodovinarok (in zgodovinarjev), ki oktobra letos praznuje svojo devetdesetletnico, je bilo napisanih že več obsežnih biografij (npr. Branko Marušič: *Jubilantka Milica Kacin Wohinz, Prispevki za novejšo zgodovino*, 2000, št. 1, *Zbornik Milice Kacin Wohinz*), zato bom ob tej priložnosti spomnila samo na nekatere temeljne prelomnice v njenem življenju in največje dosežke, temu pa dodala nekaj osebnih spominov na dolgoletno sodelovanje in prijateljstvo.

Milica Kacin Wohinz se je rodila 12. oktobra 1930 v Reki pri Cerknem v številčni družini Dominika in Emilije Kacin. Kot otrok in mlado dekle je doživljala fašizem, vojno, okupacijo in domače partizansko Cerkno z vsemi njegovimi protislovji. Leta 1950 je končala gradbeno tehniško šolo v Ljubljani in bila dve leti zaposlena kot gradbeni tehnik v podjetju za vzdrževanje prog v Novi Gorici. Ob delu je leta 1952 naredila gimnazijsko maturo in nato leta 1958 diplomirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz občne in narodne zgodovine. To ji je uspelo kljub majhnemu otroku, v času, ko smo ženske deklarativno sicer že bile enakopravne, a so bile predstave o tem, kaj so moška in kaj ženska dela, še dosti bolj zakoreninjene, kot so danes. Ženska in mati, ki ji je takrat uspelo doštudirati in narediti znanstveno kariero, je zato še toliko bolj vredna spoštovanja. Doktorsko disertacijo *Politične stavke in Slovenci v Julijski krajini. Primorski Slovenci pod italijansko okupacijo 1918–1921* je Milica uspešno obranila leta 1970. Delo je v knjižni obliki z naslovom *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo* izšlo leta 1972 pri založbi Obzorja kot prva knjiga iz načrtovane serije objav programa Inštituta za zgodovino delavskega gibanja za preučevanje zgodovine Slovencev med obema svetovnima vojnama.

Poklicno kariero zgodovinarke je začela kot arhivistka in jo kmalu nadgradila kot raziskovalka. Med leti 1957–1959 je bila zaposlena v arhivu Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, nato pa vse od ustanovitve Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (danes Inštitut za novejšo zgodovino) leta 1959 do svoje upokojitve

leta 1993 na tem inštitutu. Je še edina od tistih, ki so začeli znanstveno raziskovanje slovenske novejšje zgodovine, kar je bila kljub takratnemu imenu usmeritev inštituta vse od njegove ustanovitve. Ob svojem intenzivnem raziskovalnem delu je v drugi polovici sedemdesetih let vodila znanstveno-raziskovalno enoto na inštitutu in bila nato od leta 1979 do 1983 njegova direktorica.

Od samega začetka se je posvetila primorski zgodovini in je kot prva iz Slovenije dopolnila njeno podobo tudi z gradivom iz italijanskih osrednjih arhivov, ki so osnovni vir njenih raziskav. Ob arhivskem gradivu je svoje vedenje dopolnjevala z intervjuji in razgovori z udeleženci dogajanja. Po njeni zaslugi imamo Slovenci celosten pregled zgodovine Primorske v obdobju med obema svetovnjima vojnama. Obdelovala je italijanske oblastne in politične strukture in politično delovanje med primorskimi Slovenci (in deloma istrskimi Hrvati), zlasti v delavskih (komunističnih) in meščanskih (narodnjaških) krogih, zaradi nedostopnosti gradiva pa manj krščansko-socialne kroge. Prva je ocenila tudi vlogo organizacije TIGR.

Svoja raziskovalna dognanja je objavila v vrsti znanstvenih razprav in monografijah, številne med njimi so prevedene tudi v italijanščino: *Primorski Slovenci pod italijansko zasedbo, 1918–1921*, izšla leta 1972 (nagrada Sklada Borisa Kidriča), *Narodnoobrambno gibanje primorskih Slovencev 1921–1928*, izšla leta 1977, *Prvi antifašizem v Evropi, Primorska 1925–1935*, izšla leta 1990 (nagrada Borisa Kidriča za vrhunsko delo leta 1991). Leta 1998 je v italijanščini skupaj z dr. Jožetom Pirjevcom izdala pregledno zgodovino Slovencev v Italiji (*Storia degli sloveni in Italia*), ki je nato, dopolnjena z dokumentarnim gradivom, leta 2000 izšla tudi v slovenščini. Leta 2004 je Goriška Mohorjeva družba v italijanščini izdala izbor njenih člankov v knjigi z naslovom *Vivere al confine: sloveni e italiani negli anni 1918–1941*. Leta 2010 pa je v italijanščini izšel nekoliko dopolnjen prevod že leta 1972 izdane knjige, ki nosi nekoliko zavajajoč naslov *Alle origini del fascismo di confine (K začetkom obmejnega fašizma)*, z izvirnim slovenskim naslovom v podnaslovu.

Z referati, predavanji in predstavitevami knjig je nastopala zlasti v Italiji in na Hrvaškem ter se uveljavila med zgodovinarji v teh državah, zlasti v institucijah, ki preučujejo sodobno zgodovino v Trstu, Vidmu, Milanu, Torinu, Rimu in Zagrebu. Pomembno delo je opravljala kot članica glavnega uredniškega odbora Enciklopedije Slovenije.

Med letoma 1993 in 2000 je Milica Kacin Wohinz kot soproedsdnica slovenskega dela večino svojega časa posvetila delu slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije, ki sta jo imenovali italijanska in slovenska vlada, da avtonomno, neodvisno od političnih razmerij, celovito razišče zgodovino odnosov med obema narodoma kot podlago za pogovore in pogajanja med državama. Komisija je leta 2000 pripravila zaključno poročilo, ki je kot samostojna trojezična publikacija (v slovenščini, italijanščini in angleščini) z naslovom *Slovensko-italijanski odnosi 1880–1956* izšla leta 2001. Poročilo je bilo sicer večkrat objavljeno, med drugim tudi na svetovnem spletu.

Za svoje delo pri širitvi spoznanj o slovenski zgodovini v tujini je leta 1998 dobila priznanje ambasadorke Republike Slovenije v znanosti, ob njeni sedemdesetletnici jo

je predsednik Republike Slovenije Milan Kučan odlikoval s častnim znakom svobode Republike Slovenije, leta 2018 pa je prejela Zoisovo nagrado za življenjsko delo.

Milica Kacin Wohinz je bila tudi mentorica novim generacijam zgodovinarjev. V dela mnogih slovenskih, italijanskih, hrvaških in še katerih zgodovinarjev, ki se ukvarjamo s primorsko zgodovino, so v veliki meri vtakani njeno znanje in strokovne izkušnje. Obenem lahko brez pretiravanja rečem, da pri vseh uživa veliko spoštovanje in ugled.

Zdi se mi kot včeraj, ko smo v letu 2000 ob Miličini sedemdesetletnici skupaj z njo, Jožetom Pirjencem in kolegi z Inštituta za novejšo zgodovino širom Slovenije in zlasti na Primorskem predstavljali knjigo *Zgodovina Slovencev v Italiji* in obenem *Zbornik Milice Kacin Wohinz*, posebno številko *Prispevkov za novejšo zgodovino*, v kateri je 27 zgodovinarjev prispevalo svoje razprave zlasti o primorski zgodovini. Pa vendar je od tega preteklo že kar dvajset let. Na teh predstavitev smo bili priče, kako veliko spoštovanje uživa ne le med kolegi, ampak tudi med primorskimi ljudmi.

Z Milico me vežeta dolgoletno kolegialno sodelovanje in prijateljstvo, ki se je začelo konec osemdesetih let, ko sem se sama začela ukvarjati z zgodovino prostora ob slovensko-italijanski meji, zlasti z dogajanjem v zadnjih letih druge svetovne vojne in v burnem obdobju po njenem koncu. Bila je med mentorji moje magistrske naloge in to je bil začetek najinih dolgoletnih poglobljenih pogovorov o ključnih problemih tega časa in prostora. To sodelovanje je bilo še posebej intenzivno v obdobju delovanja slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije, med poglobljanjem znanja in razpravljanjem med nama, s slovenskimi člani komisije in nato med večdnevnimi razpravami z italijanskimi kolegi.

Leta 1994 sva nekaj časa delali v zgodovinskem arhivu italijanskega zunanjega ministrstva v Rimu. Rezultat najinega štirinajstdnevnega obiska Rima je bilo več kot tri tisoč xerox kopij gradiva, razširilo pa se je tudi moje poznavanje Rima, ki mi ga je Milica razkazala med prostimi urami. Sodelovali sva tudi na več znanstvenih srečanjih, v Sloveniji in Italiji. Tam sva poglobljali vezi s tamkajšnjimi Slovenci in Italijani. Obenem sem bila tudi neke vrste Miličina osebna šoferka, velikokrat sem jo iz Trsta, Gorice, Kopra pa še od kod v poznih nočnih urah pripeljala domov. Zlasti med vodenjem dela komisije sem občudovala njeno strokovno znanje pa tudi sposobnost vodenja strpne in umirjene razprave. Naj ob tem dodam, da se glede aktualne politike velikokrat nisva strinjali in sva se kdaj tudi ostro »spričkali«, o strokovnih vprašanjih pa sva po soočenju dejstev vedno dosegli soglasje.

Mislím, da lahko zapišem, da so za Milico leta, polna intenzivnega dela, katerega začetek sega v šestdeseta leta preteklega stoletja. Lahko je ponosna na to, da so njena dela, tudi tista iz zgodnjih raziskovalnih let, napisana v času prejšnje države in socializma, še vedno temeljna dela o zgodovini Primorske v obdobju med svetovnimi vojnami. Menim tudi, da je lahko zadovoljna, ker je njeno delo pomembno prispevalo k temu, da se nekatere pregrade med Slovenci in Italijani kljub velikim težavam le podirajo.